

« قواعد درس هفت » : صِنَاعَةُ النَّظْفِ :

فعلها از نظر مشخص بودن و معلوم بودن انجام دهنده‌ی کار و فاعل به دو دسته تقسیم می‌شوند : ۱- المبنی للمعلوم ۲- المبنی للمجهول

۱- المبنی للمعلوم (فعل معلوم) : فعلی است که فاعل و انجام دهنده‌ی کار آن مشخص بوده و تکیه‌ی فعل بر روی فاعل می‌باشد :

- كَتَبَ الطَّالِبُ تَمْرِينَهُ : دانش آموز تمرینش را نوشت. (انجام دهنده : الطَّالِبُ)

۲- المبنی للمجهول (فعل مجهول) : فعلی است که فاعل و انجام دهنده‌ی کار آن مشخص نباشد و انجام کار به نائب فاعل که قبلاً همان مفعول جمله بوده

نسبت داده شده است. - كُتِبَ تَمْرِينُهُ : تمرینش نوشته شد. (فاعل و انجام دهنده‌ای وجود ندارد)

طریق مجهول کردن جملات معلوم و برعکس :

@Arabicfadaei / تلگرام

۱) فاعل را از جمله حذف می‌کنیم. (اگر صفت یا مضاف الیه داشت، آنها هم حذف می‌شوند)

۲) مفعول را با علامت مرفوع به عنوان « نائب فاعل » جانشین فاعل می‌کنیم. (اگر مفعول صفت داشت، آن را هم بالتبعیه منصوب می‌کنیم)

۳) فعل جمله را به روش زیر مجهول می‌کنیم :

۱- فعل ماضی : « عین الفعل » را « كسره (—) » می‌دهیم و تمامی حروف متحرک (حرکت دار) قبل از عین الفعل را « ضمه (—) » می‌دهیم.

- قَتَلَ (کشت) ← قَتِلَ (کشته شد) - اسْتَخْدَمَ (به خدمت گرفت) ← اسْتُخْدِمَ (به کار گرفته شد) - اِكْتَسَبَ (بدست آورد) ← اُكْتَسِبَ (بدست آورده شد)

۲- فعل مضارع : عین الفعل را « فتحة (—) » می‌دهیم و فقط حرکت حروف مضارعه (اتین) را « ضمه (—) » می‌دهیم.

- يَكْتُبُ (می‌کشد) ← يُكْتُبُ (کشته می‌شود) - يُعَلِّمُ (یاد می‌دهد) ← يُعَلَّمُ (یاد داده می‌شود) - يَكْتَسِبُ (بدست می‌آورد) ← يُكْتَسَبُ (به دست آورده می‌شود)

خلاصه ← چگونه فعل را مجهول کنیم؟	فعل ماضی (فَعَلَ)	عین الفعل را كسره (—) می‌دهیم	حروف حرکت دار قبل از عین الفعل را ضمه (—) می‌دهیم.
	فعل مضارع (يَفْعَلُ)	عین الفعل را فتحة (—) می‌دهیم	حروف مضارعه (اتین) را ضمه (—) می‌دهیم.

۴) فعل مجهول شده را از نظر « جنس » با نائب فاعل مطابقت می‌دهیم. چند مثال :

- كَتَبَ الطَّالِبُ الدَّرْسَ : ← كُتِبَ الدَّرْسُ.
- مَنَعَ الإِسْلَامُ المَرْأَةَ المُسْلِمَةَ مِنَ التَّكَاثُلِ : ← مَنَعَتِ المَرْأَةُ المُسْلِمَةُ مِنَ التَّكَاثُلِ.

- أَنْزَلَ اللهُ الأمطارَ مِنَ السَّمَاءِ : ← أَنْزِلَتْ الأمطارُ مِنَ السَّمَاءِ.
- شَجَّعَ الإِسْلَامُ المُسْلِمِينَ عَلَى طَلَبِ العِلْمِ : ← شَجَّعَ المُسْلِمُونَ عَلَى طَلَبِ العِلْمِ.

چند نکته پیرامون جملات مجهول :

نکته ۱ : باید بدانیم که تمامی احکام و قواعد « نائب فاعل » نسبت به « فعل مجهول » در حکم « فاعل » است برای « فعل معلوم »

(یعنی هر مطلبی را که درباره فاعل می‌دانیم از جمله :

انواع آن (اسم ظاهر- بارز - مستتر) / روش پیدا کردن آن / جایگاه آن (که همواره بعد از فعل مجهول می‌آید) / حرکت آن / مطابقت آن با فعل مجهول

از نظر « جنس » / نکات آن و... باید برای « نائب فاعل » در نظر بگیریم)

نکته ۲ : فعلی که مجهول شده در ترجمه‌ی ماضی آن از کلمه‌ی « شد » و در ترجمه‌ی مضارع از کلمه‌ی « می‌شود » استفاده می‌کنیم. مثال :

- طُرِقَ بابُ الصَّفِّ : در کلاس زده شد. - تُعَلَّمُ الدَّرُوسُ إلى الطَّالِبَاتِ : دروس به دانش‌آموزان تعلیم داده می‌شود.

نکته ۳ : در مجهول کردن و برعکس (معلوم ساختن جمله‌ی مجهول) نباید « زمان فعل » تغییر کند. مثال :

- طَرِقَ الطَّالِبُ بابَ الصَّفِّ : ← يُطَرِّقُ بابَ الصَّفِّ (✗) / - طُرِقَ بابُ الصَّفِّ. (✓)

نکته ۴ □ : اگر مفعول جمله از نوع « ضمیر بارز (هُ - هُما - هُم - ها - هُما و ... ی - نا) » باشد، باید فعل مورد نظر را به شماره صیغه‌ی ضمیر مفعولی صرف کرده و فوراً فعل را طبق آنچه گفته شد (فَعِلَ - يُفَعَلُ)، مجهول کنیم. مثال :

- هُم يُعَلِّمُونَكَ (۷) ← تُعَلِّمُ ← تُعَلِّمُ (تعلیم داده می‌شوی) - عَرَفُوكُمْ (۱۰) : ← عُرِفْتُمْ (شناخته شدید)

نکته ۵ □ : اگر فعل مورد نظر دو مفعولی باشد (جَعَلَ - حَسِبَ - رَزَقَ - وَهَبَ - وَعَدَ - مَنَحَ - أَتَى - رَأَى - عَدَّ - أَلْبَسَ - سَمَّى - أَعْطَى - عَلَّمَ - بَلَّغَ - أَلْهَمَ - ذَوَّقَ - أَذَاقَ - جَنَّبَ - أَقْرَضَ - أَطْعَمَ - أَخْبَرَ - إِعْتَبَرَ - ظَنَّ ...) مفعول به اول را (اسم ظاهر یا ضمیر بارز) به عنوان « نائب فاعل » قرار داده و مفعول به دوم را بدون تغییر به عنوان مفعول به می‌نویسیم. مثال :

- وَعَدَ اللهُ الْمُؤْمِنَ الْجَنَّةَ ← (مجهول) وَعَدَ الْمُؤْمِنَ الْجَنَّةَ . - جَعَلَ اللهُ النَّبِيَّ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ← (مجهول) جَعَلَ النَّبِيَّ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ .

نکته ۶ □ : هرگاه مفعول جمله از نوع اسم ظاهر باشد، حتماً فعل در هنگام مجهول شدن به صیغه‌ی « ا یا ۴ » تبدیل می‌شود. مثال :

- كَتَبَ الطَّالِبُ الدَّرْسَ : ← كَتَبَ (صیغه « ۱ » ماضی) الدَّرْسُ . - يُنَزِّلُ اللهُ الْأَمْطَارَ مِنَ السَّمَاءِ : ← تُنَزَّلُ (صیغه‌ی ۴ مضارع) الْأَمْطَارُ مِنَ السَّمَاءِ .

نکته ۷ □ : هرگاه یک فعل ماضی با حرکت « ـُ » شروع شود، قطعاً آن فعل مجهول است، ولی در فعل‌های مضارع باید به « عین الفعل » فعل دقت کنیم.

- وَجِدْتَ (ماضی مجهول) - عَلَّمَ (ماضی مجهول) - * * * * * - يُعَلِّمُ (مضارع مجهول) - يُكْرِمُ (مضارع مجهول)

نکته ۸ □ : لازم به ذکر است فقط می‌توان ؛ از فعل‌های ماضی و مضارع متعدی که « مفعول به » داشته باشند فعل مجهول ساخت. پس می‌توان گفت که ؛ فعلی که مجهول شده حتماً متعدی می‌باشد.

نکته ۹ □ : باید بدانیم ؛ از فعل‌های « لازم و افعال ناقصه (كانَ - صارَ - أصبحَ - لیسَ - مادامَ) - و ۶ صیغه‌ی امر مخاطب » نمی‌توان فعل مجهول ساخت.

نکته ۱۰ □ : توضیح دو تیتتر مهم در مجهول کردن جمله :

۱) عَيْنُ الْفِعْلِ الَّذِي يُمَكِّنُ أَنْ يَكُونَ مَجْهُولًا : فعلی را مشخص کن که ممکن است « مجهول » باشد !
که باید در بین گزینه‌ها به دنبال فعلی بگردیم که ؛ متعدی و بدون مفعول به باشد.

مثال : خَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا : « خَلَقَ » فعل ماضی متعدی بدون مفعول است که باید به صورت « خَلَقَ » در نظر گرفته شود.

۲) عَيْنُ الْفِعْلِ الَّذِي يُمَكِّنُ أَنْ يُبْنَى لِلْمَجْهُولِ : فعلی را مشخص کن که ممکن است از آن « فعل مجهول » ساخته شود !
که باید در بین گزینه‌ها به دنبال فعلی بگردیم که ؛ ؛ دارای مفعول به باشد.

مثال : يَغْسِلُ الْوَلَدُ مَلَابِيسَ الرِّيَاضَةِ قَبْلَ الْمُسَابَقَاتِ : فعل « يَغْسِلُ » فعل متعدی با مفعول است، پس می‌توان از آن « فعل مجهول » ساخت.

♦ تمرین (۱) : جملات زیر را مجهول کنید : ↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓↓

- ۱) يَطْلُبُ اللهُ بِكُمْ الْيُسْرَ :
- ۲) هُمْ يَتَعَلَّمُونَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ :
- ۳) شَكَرَ النَّاسُ بُهْلُولاً لِبِنَاءِ الْمَسْجِدِ :
- ۴) الرَّجُلُ حَذَفَ اسْمَ بُهْلُولٍ مِنْ جِدَارِ الْمَسْجِدِ :
- ۵) خَلَقَ اللهُ الْإِنْسَانَ ضَعِيفاً :
- ۶) إِذَا يَقْرَأُ الطَّالِبُ فِي صَفْنَا الْقُرْآنَ، لَا يَتَكَلَّمُ أَحَدٌ :
- ۷) الْفَلَّاحُ غَرَسَ الشَّجْرَةَ فِي الْحَدِيقَةِ :
- ۸) يَا طَالِبَ الْمَدْرَسَةِ ! أَنْتِ تَنْصُرِينَ صَدِيقَاتِكَ :
- ۹) نَحْنُ لَا نَنْسَى هَذِهِ الْأَشْجَارَ الْبَاسِقَةَ :
- ۱۰) أَوْلَئِكَ الْمُعَلِّمُونَ يُدْرِّسُونَ الْعَرَبِيَّةَ بِشَكْلِ جَدِيدٍ :
- ۱۱) سَأَلَ سَعِيدٌ صَدِيقَهُ عَنْ سَبَبِ وَقُوفِهِ :
- ۱۲) أَنْتُمْ عَطَّرْتُمْ نَفْسَكُمْ لِاقَامَةِ الصَّلَاةِ :
- ۱۳) النَّاسُ يَتَعَرَّفُونَ أَصْدِقَائِهِمْ عِنْدَ الشَّدَائِدِ :
- ۱۴) نَحْنُ تَحَمَّلْنَا صُعُوبَةَ الْحَيَاةِ لِذِكْرِ اللَّهِ :
- ۱۵) الْمُعَلِّمُونَ أَجْلَسُوا الطُّلَّابَ فِي مَكَانِهِمْ :
- ۱۶) لَا تَسْتَمِعُوا غَيْرَ كَلَامِ الْحَقِّ :
- ۱۷) أَنْتِ تُشَاهِدُ الْأَسْمَاكَ الَّتِي تُمَطِّرُ مِنَ السَّمَاءِ :
- ۱۸) أَرْسَلَ رَجُلٌ وَالِدَهُ إِلَى خَارِجِ الْمَدِينَةِ لِكَسْبِ التَّجَارِبِ :
- ۱۹) يَكْتَسِبُ الْإِنْسَانُ التَّجَارِبَ الْعَدِيدَةَ مِنْ عَمَلِ الْحَيَوَانَاتِ :
- ۲۰) نَحْنُ نُسَاعِدُ وَالِدَنَا فِي قَطْعِ الْأَعْشَابِ :
- ۲۱) بَعَثَ اللهُ النَّبِيَّ مُبَشِّراً وَمُنْذِراً :
- ۲۲) الْغَوَاصُّونَ يَكْشِفُونَ عَجَائِبَ وَأَسْرَارَ تَحْتَ الْمَاءِ :
- ۲۳) أَشْجَعُ أَخِي الصَّغِيرِ فِي الْمَلْعَبِ :
- ۲۴) تَضْرِبُ الدَّلَافِينَ سَمَكَةَ الْقَرَشِ بِأَنْوْفِهَا الْحَادَّةِ :
- ۲۵) هَذَانِ التَّلْمِيزَانِ يَكْتَبَانِ تَمَارِينَهُمَا فِي مَكْتَبَةِ الْمَدْرَسَةِ :
- ۲۶) هَلْ تَكْتَبِينَ دَرُوسَكَ فِي أَيَّامِ الْأُسْبُوعِ :
- ۲۷) هَذِهِ الرِّيَّاحُ الشَّدِيدَةُ تَسْحَبُ الْأَشْجَارَ إِلَى السَّمَاءِ بِقُوَّةٍ :
- ۲۸) الْإِسْلَامُ يَحْتَرِّمُ الْأَدْيَانَ الْإِلَهِيَّةَ دَائِماً :
- ۲۹) أَنْتِ تُشَاهِدُ سَقُوطَ الْأَسْمَاكَ مِنَ السَّمَاءِ :
- ۳۰) حَيَّرَتْ ظَاهِرَةً مَطَرَ السَّمَكِ النَّاسَ سِنُونَ طَوِيلَةً :
- ۳۱) أَجْعَلُ الْعِزَّتَ فِي الصَّدَقِ :
- ۳۲) الْقِطُّ يَلْقَى جُرْحَهُ عِدَّةَ مَرَّاتٍ :
- ۳۳) مَا قَسَمَ اللهُ لِلْعِبَادِ شَيْئاً أَفْضَلَ مِنَ الْعَقْلِ :

محل یادداشت نکات

تلگرام @Arabicfadaei

تلگرام @Arabicfadaei